

РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

В статті окреслено орієнтири формування ефективної стратегії виходу вітчизняних аграрних підприємств на зовнішні ринки, що враховує ємність потенційних ринків збуту для української продукції і сприяє встановленню високих конкурентних позицій сільськогосподарських підприємств України на міжнародному ринку

Ключові слова: аграрний сектор, конкурентоспроможність, стратегія, перевага, експорт, імпорт

G.B. MALYUTINA

Sumy national agrarian university

ADJUSTING OF EXTERNAL ECONOMIC STRATEGY OF AGRARIAN ENTERPRISE FOR PROVIDING OF INCREASE OF COMPETITIVENESS

Abstract - The aim of the research – forming of important reference-points of effective strategy of exit of domestic agrarian enterprises to the foreign markets, that takes into account the capacity of potential markets of sale for the Ukrainian products and assists establishment of high competition positions of agricultural enterprises of Ukraine at the international market.

The tendencies of agrarian sector of Ukraine are investigational. Tendencies are investigational in processes that take place on the whole in the agrarian sector of Ukraine lately. The indexes of production of goods of plant-grower and stock-raising are certain by domestic enterprises. The dynamics of structure of export/of import of agrarian products of Ukraine is investigational in 2008-2013. Expected coefficients of differentiation that gave an opportunity complex to light up specialization of foreign trade of enterprises agrarian to the sector of Ukraine.

The basic factors of increase of competitiveness of agrarian enterprises must be: maintenance of favourable investment climate, increase of part of products with a high value added, introduction of principles of the international system of the technical adjusting in home practice.

Keywords: agrarian sector, competitiveness, strategy, advantage, export, import

Постановка проблеми. Несприятливі тенденції, які спостерігаються в зовнішній торгівлі України в останні роки підтверджують необхідність та важливість активізації зовнішньоторговельної діяльності країни, насамперед, за рахунок підвищення ефективності використання експортного потенціалу на рівні країни та на рівні підприємства.

Актуальності набуває проблема ефективного функціонування аграрних підприємств в умовах нестабільності економічного росту.

Аналіз останніх досліджень. Важливість і необхідність розвитку українського аграрного сектору є визнаною вітчизняними спеціалістами та науковцями, що підтверджується великою кількістю наукових праць, присвячених питанню тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств України. Питаннями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору вітчизняної економіки опікуються наступні науковці: В. Геєць, М.Малік, В. Мессель-Веселяк, О. Онищенко, Б. Пасхавер, П. Саблук та ін. Але попри велику кількість напрацювань з цієї проблематики подальшого вирішення потребують питання пов'язані з удосконаленням стратегії виходу вітчизняних аграрних підприємств на зовнішні ринки.

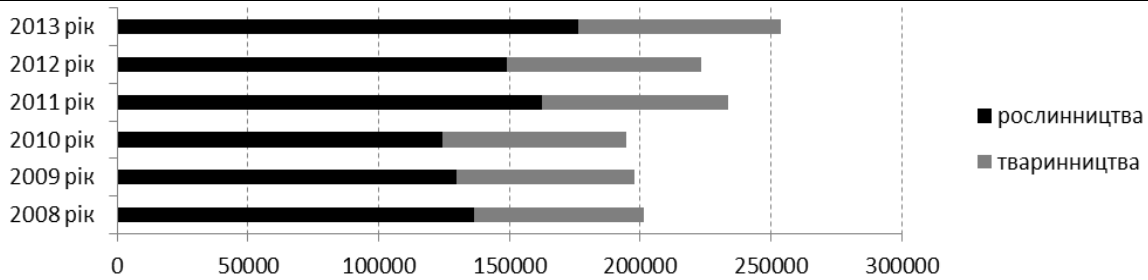
Формулювання мети статті. На наш погляд, в сучасних умовах економічного розвитку актуальним є збільшення потенціалу аграрного сектору України. Метою даної статті є окреслення важливих орієнтирів формування ефективної стратегії виходу вітчизняних аграрних підприємств на зовнішні ринки, яка повинна враховувати ємність потенційних ринків збуту для української продукції і сприяти встановленню високих конкурентних позицій сільськогосподарських підприємств України на міжнародному ринку.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняним суб'єктам ЗЕД при плануванні і подальшому регулюванні своєї зовнішньоекономічної стратегії необхідно враховувати тенденції у зміні світової економіки в найближчий час [1]. Важливим напрямком адаптації вітчизняних підприємств до прогнозованих змін структури світового експорту є формування та регулювання зовнішньоекономічної стратегії підприємства.

Діагностика діяльності вітчизняних підприємств окремих галузей виробництва, які мають виявлені порівняльні переваги на відповідних зовнішніх ринках показує погіршення загальної ситуації в діяльності промислових підприємств України.

Аналіз діяльності аграрних підприємств показав, що з 2008 року по 2011 рік спостерігалась негативна тенденція у процесах, що відбуваються в цілому в аграрному секторі України останнім часом. Це показано на рисунку 1, де представлена зміна обсягів продажу аграрної продукції України за 2005-2013 рр.

Як видно з рисунку індекси виробництва рослинництва та тваринництва в 2013 році склали 18,05% та 4,7% відповідно порівняно з 2012 роком. В цілому ж обсяг випуску аграрної продукції України в 2013 році збільшився на 13,65% [2].

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів Державної служби статистики України

Рис. 1. Динаміка обсягу продажу аграрної продукції України за 2008-2013 рр. (млн. грн.)

Таблиця 1

Зміна обсягів зовнішньої торгівлі аграрною продукцією в розрізі окремих товарних груп в 2013 році, %

Група	Зміна обсягу експорту в 2013 р. порівняно з 2012 р., %	Зміна обсягу імпорту в 2013 р. порівняно з 2012 р., %
Живі тварини; продукти тваринного походження	+12,8	+10,1
живі тварини	+69	+17,4
м'ясо та їстівні субпродукти	+10,4	-13,1
риба і ракоподібні	+10,8	+25,6
молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	+13	+33,7
інші продукти тваринного походження	+51,4	+62,2
Продукти рослинного походження	-3,7	+9,9
живі дерева та інші рослини	+33,3	-6,8
овочі	-18,7	+26,6
їстівні плоди та горіхи	-30,7	+10
кава, чай	-7,8	+4,6
зернові культури	-9	+23
продукція борошномельно-круп'яної промисловості	+30,6	-7,9
насіння і плоди олійних рослин	+16,8	+8,8
шелак природний	-18,4	-6,5
рослинні матеріали для виготовлення	+4660,9	-10,1

Джерело: розраховано автором з використанням матеріалів Державної служби статистики України

Зовнішня торгівля в розрізі основних товарних секцій аграрної продукції залишається нестабільною та суттєво залежить від ситуативних коливань попиту, а також від крупних контрактів окремих підприємств (див. табл. 1). Послаблення позицій вітчизняних товаровиробників сільськогосподарської продукції посилює роль імпорту даної продукції з суттєвим зменшенням експорту.

Таблиця 2

Динаміка структури статей експорту/імпорту аграрної продукції України в 2008-2013 рр.

		Експорт		Імпорт	
		Рослинництво	Тваринництво	Рослинництво	Тваринництво
2008 р.	тис. дол. США	5577382	783404,3	1462482	1702016
	питома вага, %	87,68	12,32	46,21	53,79
2009 р.	тис. дол. США	5034894,2	595966,8	1259949	1267557
	питома вага, %	89,41	10,59	49,85	50,15
2010 р.	тис. дол. США	3976325,5	771386,6	1563710	1241691
	питома вага, %	83,75	16,25	55,74	44,26
2011 р.	тис. дол. США	5531957,1	936606,1	1815942	1035371
	питома вага, %	85,52	14,48	63,68	36,32
2012 р.	тис. дол. США	9213900,2	961323,1	2429665	1718371
	питома вага, %	90,55	9,45	58,57	41,43
2013 р.	тис. дол. США	8875944	1084105	2669782	1892123
	питома вага, %	89,11	10,89	58,52	41,48
В середньому за 2008-13 рр.	тис. дол. США	6368400,42	855465,33	1866921,5	1476188,1
	питома вага, %	88,15	11,85	55,84	44,16

Джерело: розраховано автором з використанням матеріалів Державної служби статистики України

Розрахуємо структуру експорту та імпорту аграрної продукції по роках. При виявленні загальних тенденцій будемо враховувати частку кожної статті продукції машинобудування в загальному обсязі, що дозволить виявити стійку вагомість кожного виду товару в зовнішній торгівлі машинобудівних підприємств. Дані розрахунки представлені в таблиці 2.

Експорт аграрної продукції України формується переважно за рахунок товарів рослинного походження. Максимальну частку можна спостерігати в 2012 році – 90,55%, а мінімальну – в 2010 році – 83,75% з розмахом варіації приблизно 7% (див. табл. 2).

Іншу ситуацію можна простежити і по відношенню другого вектора зовнішньої торгівлі аграрних підприємств – імпорту (табл. 2). Тут рослинництво та тваринництво посідають приблизно однакові позиції, при невеликому превалюванні рослинництва. Розмах варіації частки по рослинництву на протязі всього періоду дослідження склав приблизно 17% (максимальне значення спостерігалось в 2011 році, мінімальне – в 2008 році). Імпорт продукції тваринництва характеризується аналогічною варіацією за питомою вагою: від мінімального в 2011 році – 36,31% до максимального в 2008 році – 53,78% з розмахом близько 17%.

У зовнішній торгівлі аграрною продукцією оцінимо рівень диспропорцій економічних зв'язків за допомогою розрахунку сальдо. Перевищення експорту над імпортом характеризує наявність ефективного міжнародного співробітництва, і навпаки.

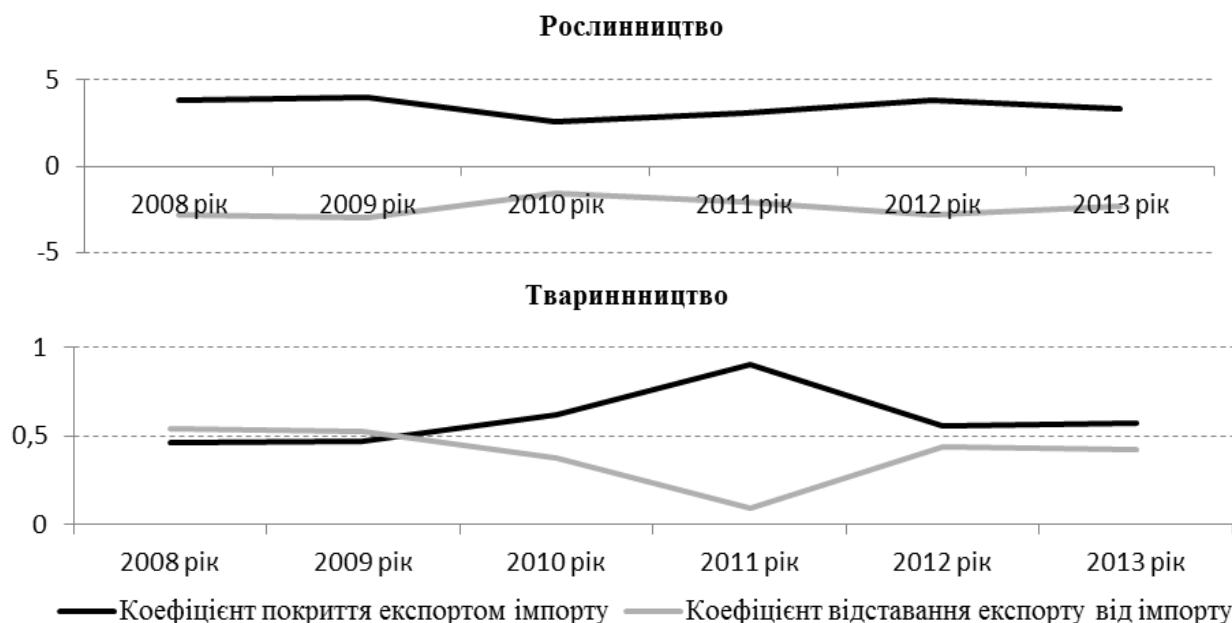
Абсолютні цифри наведені в таблиці 2 не дають можливості порівняти відношення векторів зв'язків між собою, тому розрахуємо коефіцієнти диференціювання, які будуть більш повно висвітлювати спеціалізацію зовнішньої торгівлі підприємств аграрного сектору України. За всіма наведеними статтями експорту та імпорту продукції тваринництва нами було зафіксовано від'ємне сальдо зовнішньоторговельних операцій. Визначимо коефіцієнти покриття експортом імпорту та відставання експорту від імпорту за окремими статтями торгівлі машинобудівною продукцією за формулами:

$$K_{\text{покриття експортом імпорту}} = \frac{\text{Експорт } i\text{-го товару}}{\text{Імпорт } i\text{-го товару}}, \quad (1)$$

$$\hat{E} = \frac{\text{Найвищий } \delta \text{ і } \delta_{\text{агр}}^3 - \text{і } \delta \text{ і } \delta_{\text{агр}} \text{ і}}{\text{з } \text{і } \delta \text{ }^3 - \text{а } \delta \text{ і } \delta_{\text{агр}}}, \quad (2)$$

Значення даних коефіцієнтів та їх зміна в часі виступають інформаційною базою для розробки стратегічних рішень в зовнішньоекономічній діяльності з метою її оптимізації та усунення диспропорцій.

Динаміка даних коефіцієнтів для машинобудівних підприємств України за 2008-2013 роки наведена на рисунку 2.

Джерело: побудовано автором за власними розрахунками
Рис. 2. Динаміка коефіцієнтів покриття та відставання експорту від імпорту за основними статтями торгівлі аграрною продукцією для України в 2008-2013 рр.

Період дослідження з 2008 по 2013 роки характеризується тим, що позиції імпорту для тваринництва є досить високими за всіма статтями без виключення. Останній, 2013 рік, характеризується суттєвим зменшенням коефіцієнта відставання експорту від імпорту за продукцією тваринництва, але все ж таки зовнішня торгівля в цій сфері залишається високо імпортоорієнтованою, що свідчить про неефективність зовнішньоекономічних зв'язків у цьому напрямку. Інша ситуація в рослинництві. Дана галузь характеризується високою експортоорієнтованістю.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вітчизняним аграрним підприємствам слід

спрямовувати свої зусилля на виробництво товару, який є конкурентоздатним на зовнішніх ринках, що в свою чергу збільшить обсяги експорту та підвищить ефективність ЗЕД. Для нарощення експортних позицій вітчизняних аграрних підприємств на світовому ринку слід проводити диверсифікацію у напрямку підвищення частки продуктів промислової переробки тваринного походження.

З метою максимізації конкурентних переваг в рамках реалізації стратегічних завдань в масштабах глобальної конкуренції державні органи влади повинні зосередитись на створенні сприятливих умов для реалізації експортного потенціалу вітчизняного аграрного сектору. Основними факторами нарощення конкурентоспроможності аграрних підприємств повинні стати: підтримання сприятливого інвестиційного клімату для АПК, збільшення частки продуктів із вищою доданою вартістю її переробки, впровадження принципів міжнародної системи технічного регулювання в практику вітчизняних підприємств АПК.

Література

1. Барковский А.Н. Внешнеэкономическая стратегия России: сценарии до 2030 года (доклад на Ученом совете Института экономики РАН) / А.Н. Барковский. – М.: Институт экономики РАН, 2008. – 61 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

References

1. Barkovskiy A.N. Vneshneekonomicheskaya strategiya Rossii: stsennarii do 2030 goda (doklad na Uchenom sovete Instituta ekonomiki RAN) / A.N. Barkovskiy. – Institut ekonomiki RAN, 2008. – 61 s. [in Russian]
2. Ofitsiyniy sayt Derzhavnoyi sluzhbi statistiki Ukrayini. – Rezhim dostupu: www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian]

Рецензія/Peer review : 7.5.2014 р. Надрукована/Printed :17.8.2014 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Михайлова Л.І.